

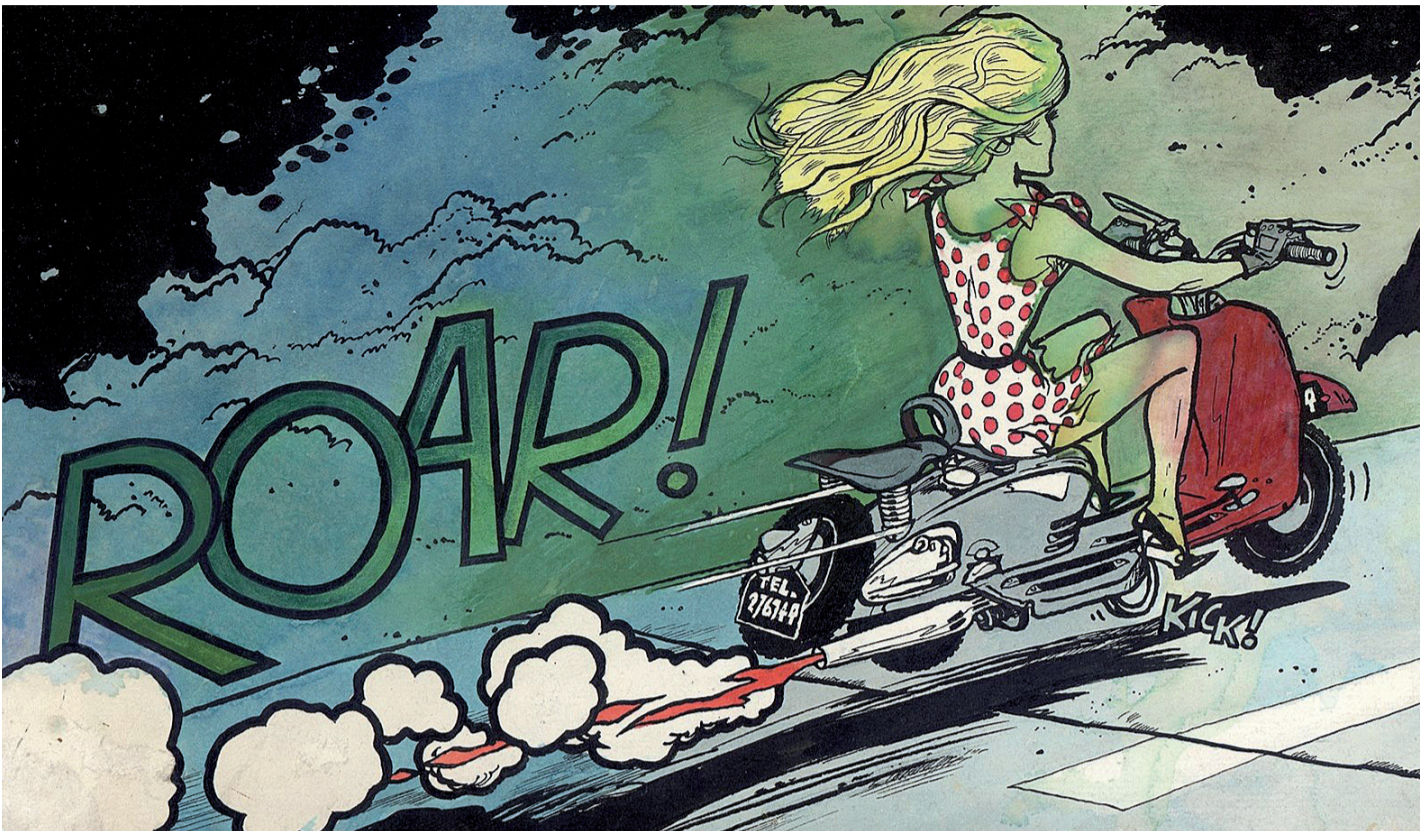
AKADEMIE
LITERÁRNÍCH NOVIN

Dráždění komiksem

Klára Smolíková, garant
kurzu Pozvěme komiks
do školy a do knihovny.

FOTO: ARCHIV AUTORKY
ART: KÁJA SAUDEK, REPRO: MUZEUM UMĚNÍ OLOMOUČ

Ve výčtu nejlepších českých komiksových kreslířů nelze pominout Káju Saudka.

Akademie Literárních novin zařadila mezi své kurzy novinkový seminář o komiksech. Potřebují se učitelé, knihovníci či další zájemci o literaturu vzdělávat právě v této oblasti? A je komiks vůbec literaturou? Účastníci prvního běhu přišli s velmi odlišnými očekáváními. Pojd'me se blíže podívat, kde zakopaný pes vypouští bubliny s nápisy: VRAUU a VRR HAF HAF!

Komiks dráždí. Stydíme se za něj. Jako by nás vracel do nižšího vývoje čtenářství. Jako by prohlášení komiksů bylo totéž, co tahat za sebou na provázku žlutého plastového kačera na kolečkách. Když komiks otevřeme v ranním metru, jistojistě vypluje ze stránky bělostný obláček popsaný hůlkovými písmeny a ozve se: GAGA GA.

Komiks není (jen) pro děti

Komiks je pro děti, zaznívá často. Svůj původ má toto tvrzení nejen v textové úspornosti komiksů, ale i v sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy u nás vycházely obrázkové seriály výhradně pro děti. Koneckonců komiksy Káji Saudka Arnal podle scénáře Ondřeje Neffa nebo Lips Tullian napsaný Jaroslavem Weigelem, rozmnožovali v této době ve své podzemní slují speleologové a nazývali je zájmovým tiskem. Komiksová produkce České speleologické společnosti byla běžnému zájemci nedostupná, ale i časopis ABC, ve kterém vycházely obrázkové seriály z pera Vlastislava Tomana nebo Václava Šorela, jste museli shánět jako podpultové zboží. Jenže tehdy vyrůstala podstatná část dnešních pedagogů a knihovníků. Jejich představu o komiksu formovaly seriály v časopisu Čtyřlístek a vtipy publikované v humoristickém časopise Dikobraz. A zdaleka ne každý měl to štěstí, že mu někdo z kamarádů půjčil sešitové Rychlé šípy, které se v domácnostech střezily jako poklad. Sedm kilo a tisíc stran Dějin československého komiksu 20. století, které právě vyšly, na tom změnil jen málo. Generace, která dnes rozhoduje o nákupech knih a obsahu čtenářských deníků, vyrostla stranou komiksového kvasu a nevidí důvod, proč by měla mít přehled o proměnách komiksových superhrdinů.

Přísný knihtisk

Nechť přiznat komiksu plnohodnotné místo však zjevně nesouvisí jen se zátěží socialistických časů, které přerušily tradici československé tvorby a izolovaly nás od zahraniční komiksové produkce. Podstatný kulturní přerod se odehrál v začátcích knihtisku. Gutenbergovy pohyblivé litery byly sice geniálním řešením, jak rychle rozmnožit texty, ale knihy vypadaly stroje. Pro čtenáře, jejichž oči byly zvyklé oceňovat krásu středověkých zdobených rukopisů, to byl šok. Bylo nezbytné ozvláštnit stránky zdobenými iniciálami a bohatou iluminátorskou výzdobou. Prvotisky měly zprvu vypadat jako ručně opisované knihy.

Jenže obrázky v tištěných knihách jsou drahé. Knihťisk přerušil po staletí budované spojení písma a obrazu, které dokázalo zvládnout vyprávět příběh v navazujících výjevech a vzájemně si vypomoci. Sekvenčním obrazovým vyprávěním byly starověké egyptské fresky, předkolumbovská fascinující leoporela nebo středověká tapiserie z Bayeux líčící na šedesáti osmi metrech tkaniny dobytí Anglie Normany. Ostatně mluvicí pásky, předchůdkyně komiksových bublin, běžně najdeme na středověkých náboženských vyobrazeních.

Žlutý kluk v novinách

Trvalo několik století, než bylo možné obraz znovu bez problémů přiřadit při tisku k písmenům. Ostatně ještě před deseti lety nakladatel zvažoval, zda kvůli ceně zařadí do knihy barevné ilustrace nebo zůstane u černobílých nebo ještě lépe žádných. Epocha tisku vyvinula značné úsilí, aby vychovala čtenáře, kterým strohý text nevadí, a oddělila je od diváků výtvarného umění. I dítě na prvním stupni, které sotva přečetlo první stránku bez ilustrace, dokáže vysvětlit, že čtení rozvíjí fantazii. Ostatní umělecké druhy – film, fotografie, balet

nebo sochařství, o komiksu nemluvě – nemají vstup do školních budov jistý.

Komiks v tom pravém slova smyslu se objevil na konci devatenáctého století v americkém denním tisku a čtenáře nadchnul. Dospělé publikum se dožadovalo denní dávky komiksového stripu tak vehementně, že komiksový seriál Yellow kid kreslený Richardem F. Outcaultem a vydávaný Josephem Pulitzerem přeplatil jiný mediální magnát William Randolph Hearst. Hearst si navždy budeme pamatovat jako předobraz hlavní postavy filmu Občan Kane a Žlutého kluka jako důvod, proč se bulvárním novinám říká žlutý tisk.

Dědičná zátěž

Vše výše zmíněné zní jako smrtelná past pro každého, kdo se dnes snaží komiks vydávat, vytvářet nebo popularizovat. Po roce osmdesát devět se nakladatelé nejprve snažili vydat zpětně vše, o co bylo československé publikum ochuzeno. Jenže podobně jako u filmů i čtenáře komiksů více lákají novinkové tituly. Na ně však nebyla připravena půda. Knihovníci hleděli s nedůvěrou na měkkou vazbu a otáčeli oči v sloup při vidině nákupu mnohadílných serií, rodiče se děsili, že dítě zakoupený komiks přečetlo za půl hodiny, a učitelé byli přesvědčeni, že ať otevrou komiks na kterékoliv stránce, bude tam stříkat krev, svištět kulka nebo meč a dmout se kyprá řadra v těsném korzetu.

Na rozdíl od ostatních knižních titulů je vydávání komiksů drahé, čtenáři nejsou ochotni pravidelně investovat do nákupu komiksových sešitů nebo nákladných publikací. Mnoho nakladatelských počinů skončilo neúspěchem, rozdělení Československa navíc zmenšilo už tak malý knižní trh. Posledních patnáct let se však karta obrací a snad každé nakladatelství aspoň jeden komiks vydalo. Stále však vychází jen málo původní domácí produkce a mnozí fanoušci komiksu si raději nechají posílat komiksy ze zahraničí, než aby se spoléhali na to, že jejich oblíbeného komiksového autora v Čechách někdo přeloží a vydá.

Přísliby

Proč tedy lidé na kurz přišli? Téměř polovina z účastníků uvedla, že komiks má

potenciál pro rozvoj čtenářství, a právě v práci s dětskými čtenáři by jej chtěli využít. Zájem o komiksové workshopy opravdu v posledních letech vzrůstá stejně jako ochota využívat komiks pro vzdělávací, ale i reklamní účely. To byla má parketa, neboť komiks nejen píše, ale i připravuji vzdělávací programy a sama je lektoruji. Komiks upevňuje už v předškolním období čtenářské návyky, je přístupný i slabším čtenářům a velmi snadno můžeme u dětí podpořit vlastní tvorbu. Dalším aspektem je porozumění komiksu jako svébytnému médiu, ať už v kontextu mediální gramotnosti nebo estetického citění.

Dalším důvodem byla potřeba zorientovat se v současné komiksové produkci. To byl úkol pro sběratele a popularizátora komiksu Kamila Bernáška, který seznámil účastníky kurzu s žánrovou pestroostí u nás vydávaných titulů. Soustředil se na aktuální a dostupné tituly, které není problém do knihoven a škol pořídit či je čtenářům doporučit. Upozornil také na možnosti využití komiksů pro seznámení s jinak obtížnými tématy, jako je třeba válka ve východní Bosně prostřednictvím titulu Bezpečná zóna Goražde. Nevyhýbal se ani tématu přístupnosti komiksů a vysvětloval systém značení, který zájemce navede, pro jak staré čtenáře je titul vhodný.

Přestože se na kurz nepřihlásil nikdo, kdo by uvedl, že ho zajímá výtvarné zpracování komiksů, právě blok věnovaný tomuto aspektu vyvolal velký zájem. Karel Jerie, oceňovaný malíř, autor a milovník komiksů, představil výtvarné postupy využívané komiksovým vyprávěním i oceňované ilustrátory komiksů.

Děkuji Akademii Literárních novin, že se komiksu nebála, a neméně účastníkům, kteří museli překonávat mnohé bariéry, aby se kurzu zúčastnili. Někteří museli složitě vysvětlovat, proč právě v této oblasti by se měli dále vzdělávat, jiní bojovali s předsudky v sobě samých. Komiks znejišťuje, provokuje, dráždí nás už jen proto, že zajímá naše dospívající čtenáře a žáky a témata jejich oblíbených titulů jsou nám vzdálená. Ale na společné výpravě za komiksem nám nebezpečí nehrozí. Těšíme se zase příště.

Klára SMOLÍKOVÁ

vzdělávání

Staňte se pravidelnými čtenáři Literárních novin!
Předplaťte si je na zkoušku na dva měsíce jen za 98 Kč!